

Zakrytá inflace.

Prof. Dr. C. Horáček.

§ 10. zákona ze dne 10. dubna 1919, č. 187 sb. z. a n., jímž se upravuje oběh a správa platidel v československém státě, zní: »Zvýšení oběhu státovek nad úhrnný obnos bankovek, zákonem ze dne 25. února 1919, č. 84 sb. z. a n. a nařízením ministra financí ve srozumění s ministrem spravedlnosti ze dne 25. února 1919, č. 86 sb. z. a n. jako platidlo s nuceným oběhem stanovených, jest přípustno jen tehdy, je-li pro tato platidla plná soukromoprávní úhrada bankovní. Jiné rozmnožování může se státi pouze zákonem.« Dále se uvádí, z čeho výše uvedený obnos bankovek sestává, totiž z bankovek svého času okolovaných, pak bankovek vydaných do polovice převzatých žirových účtů a pokladničních poukázek rak.-uherské banky a konečně z tehdejších bankovek jedno- a dvoukorunových.

Jest zřejmo, že účelem tohoto ustanovení, vydaného v duchu Rašínovy valutní reformy a v době jeho ministerstva, bylo zabrániti jakékoliv budoucí inflaci. Bez vydání nového zákona, tedy bez svolení parlamentu, neměl býti tehdejší kontingent státovek rozmnožen. Jen jediná výjimka byla, za které se tak státi mohlo, totiž byla-li by pro takové nově vydané státočky zjednána plná soukromoprávní úhrada bankovní.

Tato zákonná závora pro vydávání nových papírových peněz byla přijata se všeobecným souhlasem. Neboť ať již jsou theorie o pojmu, podstatě a funkcích peněz jakékoliv, není ve vážných vědeckých i praktických kruzích národohospodářských žádné pochybnosti o tom, že nemírné a stále rozmnožování papírových platidel nemůže míti na jich kupní sílu příznivých účinků. I zásadní odpůrci t. zv. kvantitní theorie peněžní nepopírají na, konec tento zkušeností dávno osvědčený zjev, třeba jej vysvětlovali oklikami theorie důchodové, úvěrní atd. Mohou-li proto o Rašínově plánu býti názory různé, zejména o zadržení poloviny bankovek, vkladů a j., o spětí tohoto opatření s budoucí dávkou majetkovou, o naději na umělé povznesení kursu československé koruny a pod., tedy dojistá není sporu o tom, že zákonné zabrzdění osudného chrlení vždy nových a nových papírových peněz do oběhu, jako se to děje až dosud v sovětském Rusku, ale i v Polsku, Rakousku a do poslední doby i v Maďarsku, bylo opatřením moudrým a nutným, neměla-li valuta naše klesnouti na stupeň valuty těchto okolních zemí.

Že měna naše přes toto opatření se nejen nezlepšila, nýbrž naopak ještě značně poklesla (v době Rašínovy reformy znamenala 1 Kč ve Švýcarech přes 30 cm., klesla na počátku r. 1920 až pod 6 cm. a udržuje se nyní delší dobu kolem 8 cm.), toho příčiny jsou různé. Především zadržaná částka bankovek (asi 2 miliardy) v poměru k celkovému oběhu (as 11 miliard) a poměrům mírovým (kdy v celém Rakousko-Uhersku nejvyšší oběh činil maximálně neplně 2¹/₂ miliardy) byla celkem skrovná. Mimo to vázanost zahraničního obchodu nemohla uvést v pohyb plnou měrou síly, kterými stupňovaný vývoz působí příznivě na znehodnocenou měnu. Konečně úvěr našeho státu, jeho finanční i politická situace pohříchu nedovedly v cizině vzbuditi dostatek důvěry, jež jest pro oceňování valuty činitelem často rozhodujícím. K tomu přistupují vlivy spekulací, závislost naše na obchodě s Německem a jiné okolnosti. Tím se dá dostatečně vysvětliti, proč naše měna i přes Rašínova opatření a zákonnou závazu rozmnožování oběživa nemohla se až dosud povznést na vyšší úroveň a došla jakési stabilisace na stupni velmi nízkém. Ale — a to jest vlastní předmět této úvahy — nelze se také zhostiti pochybnosti, zdali skutečně naše finanční politika poslední doby brala se těmi drahami po stránce valutární, které jí určoval onen předem citovaný zákon. To jest, zdali opravdu co do rozmnožování oběživa, jímž jsou naše státovky, bylo vždy postupováno správně a nikoliv jen dle litery, nýbrž dle skutečného ducha onoho zákona.

Jest známo, že při bankovkách drahým kovem nekrytých jest třeba rozeznávati dvojí způsob, jakým do oběhu přicházejí. Pravidelný a za normálních valutních poměrů jediný jest způsob ten, že bankovky takové se vydávají u příležitosti, kdy banka cedulová provozuje své krátkodobé aktivní obchody, hlavně tedy, když eskontuje obchodníky předkládané směnky a dává zálohy na lombardované cenné papíry. Bankovky takové nejsou tedy sice kryty drahým kovem, ale jsou hrazeny krátkodobými pohledávkami banky za soukromoprávními dlužníky. Národohospodářský význam takových bankovek pak spočívá v tom, že přizpůsobují se svým množstvím celkové potřebě oběživa, jež není veličinou stálou, nýbrž podléhá v různých dobách změnám. Vyžaduje-li život hospodářský více oběživa, stoupají požadavky soukromého eskontu a lombardu u banky cedulové, tato eskontuje více smenek a lombarduje více cenných papírů a vydává tím do oběhu více bankovek. A naopak, jsou-li potřeby oběživa menší, klesá soukromý eskont i lombard a bankovky přebývající vracejí se k bance zpět. To znamená řízení, že bankovky takto vzniklé samy upravují výši svého oběhu, že jsou pružny. Ale právě proto bankovek takových nikdy nemůže obíhati větší množství, než celková potřeba oběživa vyžaduje a snese. Při bankovkách takových není tedy žádného nebezpečí jich převýdaje, byť i drahým kovem kryty nebyly.

Jinak tomu však jest při bankovkách, které přicházejí do oběhu nikoliv na základě soukromých obchodů banky cedulové,

nýbrž na základě úvěrní potřeby státu. Učini-li stát výpůjčku u banky cedulové a vydá-li mu ona na tuto výpůjčku bankovky, nejsou bankovky takové kryty soukromoprávní pohledávkou za obchodními dlužníky banky, nýbrž jedině úvěrem státu, který samojediný za ně ručí. Bankovky takto vzniklé nejsou pak pružny, ony nepřizpůsobují se potřebám hospodářského života, neregulují samy svůj oběh, nýbrž důvodem jich vzniku jest jedině finanční potřeba státu, která, jak to bývá zejména ve válce, jest takofka neobmezena. Proto takových bankovek přichází obyčejně do oběhu veliké množství najednou, stále se zvětšuje a stoupá bez ohledu na to, vyžaduje-li tak potřeba soukromohospodářského života čili nic. Odtud ty vysoké miliardové číslice oběhu bankovek poválečného naproti dobám mírovým. A právě bankovky takto vzniklé, jimž ovšem nutno dáti nucený oběh a zaručiti nesměnitelnost, sice také kryté, ale jen úvěrem státním, jsou nebezpečné pro měnu, poněvadž rozmnožují nadbytečně oběživo, způsobují stoupání cen, důchodů, dávají vznik disažiu, jež projevuje se i poklesem devis na trzích zahraničních. Takové bankovky to také byly, které ve válce porušily v Rakousku měnu, kterouž v onom stavu znehodnocení nucení jsme byli pak převzítí.

A právě proto, aby porušování toto dále nepokračovalo, od-poutali jsme se Rašínovými zákony od dosavadní měny Rakouska, kde inflace šla svou cestou dále, a učinili jsme ono citované zákonné opatření, jimž další rozmnožování bankovek (u nás nyní prozatím státovek) bez plné soukromoprávní úhrady, tedy bankovek onoho druhého způsobu, mělo býti zamezeno. Bankovek soukromoprávně krytých se zákaz tento netýkal, tyto mohou býti dále rozmnožovány. Tím pružnost oběživa byla zachována a všechny stesky ve směru tom na nedostatek úvěru jsou neodůvodněny a prýští buď z neporozumění aneb ze zlé vůle kruhů, jež loviti chtějí za zjištnými cíli ve vodách spekulace inflační.

Ale — a tu se vracíme k projevené pochybnosti — náš bankovní úřad, který až do uskutečnění vlastní cedulové banky obstarává správu našeho oběživa, vydal do oběhu v posledním roce v různých partiích asi jednu miliardu státovek (dle všeho ještě o něco více), které sice zdánlivě požívají také soukromoprávní úhrady bankovní, byvše vydány na základě lombardu cenných papírů u bankovního úřadu, které však postrádají vlastní regulace svého oběhu, které nebyly vyvolány potřebou soukromohospodářského obchodu a podnikání, nýbrž prostě úvěrovou potřebou státu.

Vysoké náklady našeho hospodářství státního — a pokládáme za velikou chybu chlubití se stále rovnováhou finanční tam, kde jí není a nikdy nebylo — vyžadují totiž stále nové operace úvěrní, které však se setkávají se značnými obtížemi. Obvyklé prameny úvěru, jak za hranicemi tak doma, jsou buď zataraseny aneb aspoň velmi nedostatečny. Příčiny, proč tomu tak jest při notorickém přebytku zápůjčných kapitálů, stoupajících vkladech u veřejných ústavů, nových a nových emisích akcií a stále ještě thesauraci,

nelze na tomto místě širě rozváděti. Ale skutečností jest, jistě nikoliv potěšitelnou, že kdykoliv stát obrátí se na domácí občanstvo s výzvou k úpisu nové výpůjčky, nalezne kapsy uzavřené. Nezbyvá tedy finančním ministrům, než zaklepati tam, kde peněz jest stále dosti, totiž u velkých bank a čerpati u nich potřebný úvěr, což se děje ve formě výpůjček kontokorrentních. Ovšem že úvěr takový nelze nekonečně prodlužovati, a také banky hlásí se v dobách potřeby o své peníze. A tu nalezeno bylo východisko, po stránce valutní dosti povážlivé. Stát vydal bankám pokladniční poukázky, banky je z valné části lombardovaly u bankovního úřadu a tento vydal jim příslušné obnosy státovek. Státovky tyto přišly tedy do oběhu sice na základě bankovního lombardu a jsou tedy zdánlivě soukromoprávně kryty, ale ony přišly do oběhu jen na základě úvěrní potřeby státu a nikoliv z důvodů hospodářské potřeby soukromého obchodu a soukromého podnikání, byvše prostě zaměněny za vydané státní poukázky. Ale ony jsou také jen zdánlivě kryty soukromoprávně, ve skutečnosti však pouze úvěrem státním, neboť — a to jest nejpodstatnější okolnost — i kdyby zde nebylo výslovné neb mlčky dané přípovědi ministerstva financí, bankovní úřad, který jemu podléhá, by dojista nepoužil svého práva domáhati se osobního ručení bank, jakožto lombardních dlužníků. Tím obligo jich vůbec jest vyřaděno. Tak na konec soukromoprávní úhrada těchto státovek jest ryze formální a stát vlastně ručí svému bankovnímu úřadu sám, což jest ovšem nepřipustno. Mohlo by snad býti namítnuto, že peněz takto v oběh vyvolaných použito bylo k účelům produktivním, investičním atd. Ale i kdyby tomu bylo tak, bylo by to jen okolností polehčující. O nějaké soukromoprávní úhradě takových státovek by ani potom nebylo lze mluvit. Ta může záležeti jen a výhradně v krátkodobém ručení soukromých dlužníků.

Z výkazů bankovního úřadu tyto okolnosti nejsou ovšem zjevné, poněvadž státovky takto na základě lombardu pokladničních poukázek vydané se patrně započítávají do obnosu ostatních státovek lombardem krytých.

Celý tento postup sotva lze schvalovati a lze se diviti, že bankovní výbor dal k němu své svolení. Za to jest správné, že, jak se proslýchá, nejvyšší účetní a kontrolní úřad pro další výdej podobných u bankovního úřadu lombardovatelných poukázek odepřel svůj podpis. Neboť pokud emise taková pohybovala by se v mírných mezích, neměla by snad škodlivých účinků. Jakmile však — *l'appetit vient en mangeant* — přesahuje miliardových sum, hrozí budoucnosti naší beztoho těžce churavé měny vážné nebezpečí.

V každém směru však nutno považovati tento způsob rozmnožování oběživa za porušování ducha protiinflačního zákona z dubna 1919. Zakrytá inflace jest také inflací a v jistém směru horší než inflace zjevná. Neboť budí nedůvěru ciziny a oddaluje do nedozírna spořádané poměry valutní, jichž si třeba tak přát v zájmu našeho národního hospodářství a uklidnění sociálních poměrů.